

The Ecology of Culture

Abstract: The paper refers to the expression of ecological culture and that the culture is exposed to pollution. The article includes issues related to culture – civilization (as an exponent of pollution) dialog. It also contains references to the importance of culture in the history of nations and the need to support true culture. The paper includes elements of the multiculturalism which is a questionable phenomenon, in the opinion of the author.

Keywords: ecology, culture, civilization

Referirile despre cultură sunt cuprinzătoare și cunoscute. Există multe definiții și lucrări care abordează această problematică, în general obiectiv și realist. Iată, în **DEX** se spune: „*Cultură*=totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire, și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori. Faptul de a poseda cunoștințe variate în diverse domenii; totalitatea acestor cunoștințe; nivel de dezvoltare intelectuală la care a ajuns cineva; *Om de cultură*=persoană cu un nivel intelectual ridicat...” Alte lucrări de sinteză, surprind aceleași valori ca în **DEX**.

Întrucât despre ecologie se știe că se ocupă în general cu protecția mediului, se impune o abordare mai cuprinzătoare a modului cum această preocupare a căpătat extindere și asupra altor medii. Spre exemplu, există *ecologie economică; ecologie spirituală; ecologie medicală* ș.a.m.d. În ce privește subiectul de față, vom face o incursiune în problematica ecologiei culturii. În ce constă aceasta și în ce măsură este afectată cultura de *agenți patogeni*.

Privitor la conceptele de *cultură* și *civilizație* trebuie relevant mai întâi faptul că acestea au căpătat cu timpul o diversitate de formulări atât de mare încât în loc de clarificări, definițiile au condus mai curând la confuzii. Pe de altă parte, termenii au fost intervertiți, ceea ce nu are darul să simplifice înțelesurile, ci dimpotrivă. Așa spre exemplu, când se referă la civilizație, germanii folosesc termenul *kultur*, în timp ce francezii preferă să indice actul de cultura prin termenul *civilization*. Se întrebuințează adeseori expresiile *civilizație spirituală* sau *cultură materială*. Alți cercetători

definesc conceptul de civilizație ca sinonim cu cel de cultură, ignorând deosebirea ce sunt evidente.

Fără a intra în polemică privitor la modul de a se defini și interpreta conținutul celor două fenomene social-istorice, *cultură și civilizație*, noi vom trata cultura ca un ansamblu de valori spirituale ce se constituie odată cu geneza și evoluția societății omenești, fiind condiție și totodată rezultat al devenirii istorice a popoarelor.

Observații demne de reținut a făcut filosoful german **Oswald Spengler** (1880-1936) în cartea **Amurgul Europei**. Între altele, acesta observă pe un ton pesimist: „civilizația reprezintă declinul culturii”. El avea sentimentul că elementul cultură suferă înfrângeri ireversibile în fața civilizației. Spengler vedea în amurgul vechii culturi europene epuizarea forțelor creatoare ale acesteia în urma agresiunii civilizației asupra culturii. Astfel, el se referă la sfârșitul artei, filosofiei și religiei. În concepția spengleriană „civilizația reprezintă faza de decădere prin care trece inevitabil orice cultură în evoluția sa ciclică; adică stadiul de dezagregare și moarte fatală”¹. Rezultă și de aici faptul că acest domeniu al culturii poate fi afectat, reieșind necesitatea protejării acesteia.

Este un adevăr incontestabil faptul că dacă la începuturile afirmării lor, cultura și civilizația au conlucrat armonios, contribuind deopotrivă la prosperitatea popoarelor; în epoca din urmă, modernă și contemporană, civilizația a devansat mult cultura. Prin ritmul și foloasele ei imediate, civilizația *umilește cultura* pe care o sprijină cu zgârcenie. În același timp, cultura face eforturi constante în a nu abdica de la îndatorirea ei vitală, impulsivitatea civilizației. Moartea culturii ar însemna moartea (dispariția) civilizației. Tentația sporită pentru civilizație, neglijarea promovării tradițiilor naționale constituie un pericol de destabilizare a culturii. *Opoziția* dintre cultură și civilizație nu poate fi fundamentală și nu trebuie să dăinuie acolo unde se ivește. Iată o problemă fundamentală privind ecologia culturii!

În spiritul celor enunțate de **Oswald Spengler**, dar detașat de acesta, filosoful român, Constantin Rădulescu-Motru (1868-1957) adaugă unele considerații proprii privitoare la deosebirile de manifestare a culturii, pe de o parte, și civilizației pe de altă parte, fără ca să le opună una celeilalte. „Caracterul distinctiv între cultură și civilizație – observă Const. Rădulescu Motru – constă în faptul că, cea dintâi (cultura) pătrunde adânc în firea

¹ Ap. N. Berdeaev, *Cele din urmă gânduri ale lui Faust*, în *Rev. Basarabia*, nr. 10/1990, p. 168.

poporului, pe când civilizația stă numai la suprafață. Civilizația este o haină pentru corp; cultura e o deprindere săpată în suflet; civilizația se împrumută prin imitare și se răspândește cu o iuțeață uimitoare; cultură de împrumut nu există”². Astfel, se poate conchide: cultura rămâne relativ constantă, civilizația a cunoscut transformări uriașe, adevărate explozii. Între civilizația antică și medievală, și cea modernă-contemporană există o deosebire imensă, un salt impresionant. Cultura nu a cunoscut asemenea salturi, deși formele și conținutul s-au îmbunătățit, și-a extins mult arealul social.

Asistăm la o situație paradoxală în care cultura în loc să beneficieze cât mai mult de pe urma civilizației, se înregistrează fenomenul invers. Astfel guvernele, în timpul crizelor economice și nu numai atunci, restrâng cu bună știință bugetele culturale în favoarea economicului. Pe de altă parte, din ce în ce mai rare sunt gesturile prin care economicul vrea să ajute cultura. Dimpotrivă, se înregistrează atitudini de respingere, de intoleranță față de actul cultural, ca și cum instituțiile din acest domeniu ar submina economicul. Aceasta este cea mai relevantă manifestare de incultură. Ar mai fi de adăugat și următorul aspect: Cultura se opune războaielor care distrug; civilizația le ajută prin perfecționarea tehnicilor de distrugere.

Civilizația fără cultură nu poate supravețui, iar *întoarcerea* la cultură nu periclitează civilizația, ci o susține, redimensionând-o; cultura trebuie să tempereze excesul de civilizație în sensul tehnicismului, contribuind la reumanizarea societății. În loc de concluzie la cele de mai sus se poate spune că atât cultura cât și civilizația au numitor comun, și anume: OMUL. Iar acesta din urmă trebuie să știe sau să aibă capacitatea de a valorifica rațional oferta fiecăreia dintre cele două.

Potrivit unei aserțiuni a lui Constantin Noica, „Din civilizație ei cât vrei. Din cultură, ei cât poți”. De acea intelectualul trebuie să poată apela cât mai mult la cultură, în cunoștință de cauză, altcumva poate ajunge la ceea ce spunea Lucian Blaga, și anume că „este o crimă împotriva culturii dacă te împodobești cu ea din lux și nu o asimilezi din necesitate organică”³. Cultura este reprezentată de ansamblul manifestărilor ce au loc în societatea umană, cuprinzând arta, literatura, morala, ordinea socială, știința, tehnica, agricultura ș.a.

O cultură este socotită cu atât mai înaintată cu cât materialitatea ei

² În: *Istoria gândirii și creației științifice și tehnice*, București, 1982, vol. I, p. 28.

³ Ap. Marin Voiculescu, *Lumea în gândire*, vol. I, Iași, Edit. Junimea, 1980, p. 47.

realizează o spiritualitate mai înaltă. Totodată, cultura include în sfera ei atitudini, acte și opere, rezultând din intelect, din domeniul spiritualității. Prin urmare, actul de cultură trebuie să urmărească satisfacerea nevoilor spirituale și intelectuale; să conducă la cunoașterea de sine, la descoperirea misterelor și la evaluarea corectă a frumosului. În felul acesta – arată Ovidiu Drimba – sferei culturii îi aparțin datinile și obiceiurile, credințele și practicile religioase, creațiile în domeniul științei, filosofiei, literaturii, istoriei, muzicii, arhitecturii, picturii, sculpturii, a artelor decorative sau aplicate.

Implicit, cultura are un rol determinant în educație; ea „îmbunătățește, înfrumusețează și mărește sufletul omului, crește și dă hrană înțelegerii, iar prin virtutea judecării și a minții omenești o ascute. Cultura ne învață să gustăm frumusețile și bunătățile cu care e înavușit pământul nostru”. Această cuprinzătoare și înțeleaptă cugetare aparține gânditorului român Damaschin Bojincă (1802-1869).

Referindu-se la cultura și rosturile ei în viața unui popor, savantul român Ion Simionescu (1873-1941) afirmă cu temei că în viața launtrică a unui popor, cât și pentru apărarea lui externă, nici o armă nu poate fi mai trainică decât cultura adevărată în mulțime. La ce bun legile economice făurite pentru buna ei stare – se întreba retoric savantul – dacă ea (mulțimea) nu va fi în măsură să le înțeleagă și să le urmeze⁴.

Am redat unele aspecte a ceea ce reprezintă cultura pentru umanitate. În continuare ne vom ocupa de ecologia culturii; ce înseamnă ea și de unde vine pericolul infestării ei. Problematika este vastă, dovada o face Mircea Malița care a elaborat o carte intitulată: **Zece mii de culturi, o singură civilizație**, ceea ce explică vastitatea problematicii culturii sau culturilor și implicațiile ce decurg din acest univers.

În ultima vreme se insistă pe multiculturalism, urmărindu-se contopirea acestora, ceea ce s-a dovedit deja că nu e bine, e dăunător și inutil. Faptul este asemuit cu pluriculturalismul care există de când lumea. Omenirea cu multitudinea ei de comunități umane a dat naștere cum era și firesc unui pluralism cultural și care a funcționat destul de bine. Or, în orientarea politică actuală cu direcția spre mondializare, se urmărește și un amalgam al culturilor, prin intruziune. Ce scop au toate acestea nu este prea

⁴ Ap. Constantin Cloșca, **Cultura și civilizația românilor**, Galați, Edit. Univ. Danubius, 2004, p. 27.

clar, dar daunele pot fi foarte mari. Ele se resimt deja. Există convingerea și șansa logică potrivit căreia și în condițiile mondializării, culturile naționale pot și trebuie să fie păstrate și sprijinite ca surse de creație prin dialog, care să contribuie la unitate prin diversitate a comunității mondiale, prosperă și pașnică. Condiția ce se impune într-o asemenea situație este aceea a depolitizării culturii. Și asta se poate realiza ușor.

Forțarea multiculturalismului afectează substanța culturilor naționale cu o existență de milenii în cazul multor popoare. Există teama pierderii identității unor culturi de referință în oceanul pluralismului de comandă, văzut de unii ca soluție a mondialismului. Adoptând civilizația modernă, nu trebuie abandonat fondul cultural local sau național. Aceasta constituie cea mai puternică poluare a unei creații autentice bine definite și care nu poate fi confundată cu elementul civilizație.

Tradiționaliștii cu înclinații naționaliste vociferează împotriva unor astfel de schimbări, descriindu-le ca fiind impuse din străinătate sau ca fiind capcane ale unei civilizații de împrumut. Pe acest mesaj, ei capătă tot mai mulți adepți. Este un semnal că lucrurile nu sunt pe o direcție bună. Unii autori confundă civilizația, care a devenit mondială datorită progresului tehnic, cu elementul cultură care conlucrează cu aceasta dar într-un spirit de dialog, nu de subordonare sau acaparare, că nu este posibil. Cultura nu se opune mondializării cum nu s-a opus nici civilizației, ea trebuie valorificată în sprijinul acestui deziderat dorit de unii, contestat de alții.

Discernământul va avea un rol hotărâtor în găsirea căilor adecvate în procesul mondializării legislației, politicului, economiei, cu păstrarea multitudinilor de culturi și orientarea lor spre conciliere, spirit creativ în sprijinul emancipării generale.

Nu trebuie sacrificată tradiția –scrie Mircea Malița. O cultură vie și fidelă originilor sale, cu potențial de creativitate pe planul artei, literaturii, filosofiei, spiritualității este capabilă de a suporta întâlnirea cu celelalte culturi⁵.

Comentând referirile lui Const. Rădulescu-Motru privitoare la cultură, din perioada interbelică, prof. Gh. Coman, autorul unei lucrări intitulată, **Ecologie spirituală**, observă că „asemenea tare ale sistemului capitalist, ca derivate din Apus, au devenit după 1990 ca trăsături caracteristice ale așa-zisei clase politice și capitaliste din România,

⁵ Pe larg Mircea Malița, **Zece mii de culturi, o singură civilizație**, București, Edit. Nemira, 1998, p. 41.

corupția, minciuna, lipsa de caracter, urcă până la cele mai înalte nivele”⁶.

Cultura românească a trecut prin multe momente de cumpănă. Nu vom insista asupra lor, întrucât spațiul nu ne permite. Avem în vedere perioada de după cel de-al doilea război mondial când cultura română a fost expusă unor grele încercări, ca urmare a decapitării intelectualității și sovietizarea României. A urmat renegarea unor mari momente culturale autentice românești, precum și creații ale unor personalități de valoare.

Când redactăm această lucrare ne aflăm în anul 2016, timp îndelungat în care poluarea cultural-morală s-a accentuat, și nu sunt semene de eradicarea ei. Intervenții salutare ale instituțiilor statului sunt abia la început și sperăm să fie cu finalitate pozitivă în îndreptarea societății românești și așezarea acesteia pe calea curățeniei morale și a unei culturi avansate; virtuți de care românii nu au dus și nu duc lipsă.

Lucian Blaga (1895-1961) scria la vremea lui că „avem un înalt potențial cultural..., suntem purtătorii bogății ai unor excepționale posibilități..., că ni s-a dat (de la natură) să luminăm cu floarea noastră de mâine un colț de pământ”. În problema emancipării, problemă ce frământă societatea românească (și nu numai) ea este mai veche. La români a fost dintotdeauna o doză sporită de dorință în această direcție. Faptul rezultă din origine noastră europeană, cu mult înaintea altora; mai exact din totdeauna, dacă avem în vedere teritoriul și populația care a locuit în acest spațiu. În altă ordine de idei este de semnalat și faptul că românii au fost multă vreme sub presiunea și dominația Vestului și Sud-Estului, referindu-ne la dominația maghiară, otomană și rusă. De aici și o anume labilitate în istorie, dar și grabă în anumite momente.

Mesajul cultural s-a diversificat mult în scolarul al XX- și în continuare, adresându-se pe diferite canale mediului social. Progresul tehnic a creat o multitudine de canale de difuzare a mesajului cultural: presă scrisă, televiziune, radio, cinematograful, teatrul și altele; comunicare a luat proporții foarte largi, din care tot atâtea posibilități de poluare a actului cultural, de degradarea lui. Opere clasice „modernizate”, muzica marilor compozitori prelucrată, opere de artă ca pictura, arhitectura au căpătat înfățișări spectaculoase, dar deformând realitatea și adevărul.

În folclorul românesc au apărut creatori școliți, fabricanți de texte și melodii ale satului românesc, dar care sunt departe de realitățile lui (ale satului). Este de recunoscut și faptul că sursele de originalitate s-au

⁶ Gh. Coman, *Ecologie spirituală*, Iași, 2001, p. 15.

împuținat și diluat, însă nu se poate abuza de acest fenomen. Există totuși un fond cultural original care trebuie ocrotit și cultivat, pentru că el definește caracterul și temperamentul unui popor.

Industrializarea culturii de la elaborarea mesajului cultural până la asimilarea acestuia în rândul maselor, cu transformarea culturii într-un mijloc de mare rentabilitate, pune cu pregnanță evaluarea mesajelor culturale în raport cu sănătatea morală ce se revarsă asupra societății umane⁷.

Se impun măsuri și în privința protecției mediului social uman. Lucrări în domeniu consideră necesare intervenții privind stimularea calității mesajului cultural, fără a afecta spiritul de creație actual; evident acel spirit sănătos, neprovocator și dezordonat. Frumosul trebuie înțeles în forma lui sănătoasă și originală. Resurse sunt, numai să dorim să le căutăm și să le promovăm.

⁷ *Ibidem*, p. 171.